

В. Г. Згуровець

Л. В. Сафoшкіна

В. В. Калачова

ПЕРСПЕКТИВИ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ УЧАСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЯХ

Розглянуто особливості миротворчої діяльності України згідно з Указом Президента України від 15.06.2009 р. № 435/2009 “Про Стратегію міжнародної миротворчої діяльності України” і проаналізовано міжнародно-правову практику участі України у миротворчих операціях ООН. З урахуванням правових традицій проведено оцінку значення для України участі її Збройних Сил у миротворчих операціях під егідою ООН і розроблено рекомендації щодо вдосконалення механізму правового регулювання участі Збройних Сил України у миротворчих операціях.

Ключові слова: миротворча діяльність, мир та безпека, операції з підтримання миру і безпеки, багатонаціональні сили.

Постановка проблеми. Актуальність питання щодо перспектив миротворчої діяльності України та шляхів удосконалення механізму правового регулювання участі Збройних Сил України у миротворчих операціях не викликає жодних сумнівів, адже вже у преамбулі Статуту Організації Об'єднаних Націй (ООН) визначалося, що мета її діяльності – “об'єднати наші сили для підтримки міжнародного миру і безпеки” [1, с. 7].

З перших років своєї незалежності Україна бере активну участь в операціях з підтримання миру, які не обмежуються рамками ООН, а й включають місії Організації з питань безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), заходи у межах програми “Партнерство заради миру” НАТО та багатонаціональні сили.

Будучи членом-засновником ООН, тим не менше, Україна почала активно брати участь у миротворчих операціях лише після проголошення своєї незалежності. Незважаючи на закріплення в українській мові саме терміна “миротворчі операції”, фактично під ними розуміємо весь спектр миротворчої діяльності – операції з підтримання миру, миробудівництва, миротворчі операції та операції з примушення до миру.

У цьому контексті можна констатувати поступове розширення й уточнення категоріального апарату миротворчої

діяльності, а також неоднозначність оцінок цього напряму діяльності ООН, іноді діаметральної за змістом. Наприклад, Рамеш Тхакур, автор книги “ООН, мир та безпека” [2], підкреслює, що після “холодної війни” відбулася зміна ідеології, і якщо раніше мир підтримувався за допомогою балансу сил і механізмів колективної безпеки, то тепер дедалі частіше країни декларують прагнення захищати населення від страждань і зупиняти війни, іноді із застосуванням військової сили, що обумовлює розквіт миротворчої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжнародно-правові основи миротворчої діяльності, а також питання історії і теорії міжнародних конфліктів розглядаються у багатьох працях, у яких аналізується низка миротворчих операцій. Проблематика діяльності з підтримання міжнародного миру та безпеки в різні часи стала предметом наукового інтересу багатьох вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема Ю. Мацейко, В. Нікітюк, В. Ржевської, О. Хохлишевої та В. Федорова, а також зарубіжних юристів-міжнародників, таких, як Е. Аречаги, Д. Браєрлі, А. Дервотта, М. Мулінена, М. Нордквіста, Ж. Пікте, А. Роберте, О. Ковтун [2, 9, 10]. Особливості ведення миротворчої діяльності та її основні

характеристики і риси висвітлені у багатьох міжнародних і державних нормативних документах та законодавчих актах [1–8].

Мета статті – на підґрунті аналізу міжнародно-правової практики участі України у миротворчих операціях ООН та з урахуванням правових традицій оцінити значення для України участі її Збройних Сил у миротворчих операціях під егідою ООН і розробити рекомендації щодо вдосконалення механізму правового регулювання участі Збройних Сил України у миротворчих операціях.

Виклад основного матеріалу. Участь України у миротворчих операціях розпочалася із затвердження Верховною Радою України Постанови від 3 липня 1992 р. “Про участь батальйонів Збройних Сил України в Миротворчих Силах Організації Об’єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії” [3]. Тривалий час саме цей регіон залишався основним для застосування миротворчого потенціалу України під егідою різних міжнародних організацій.

Починаючи з 1992 р. близько 45 тисяч військовослужбовців Збройних Сил України взяли участь у міжнародних миротворчих місіях як миротворчий персонал та миротворчий контингент у 34 миротворчих операціях, зокрема:

– в операціях ООН на території колишньої Югославії (у Хорватії, Косові, Македонії, Східній Славонії), в Анголі, Гватемалі, Таджикистані, Афганістані, Кувейті, Лівані, Судані, Кот-Д’Івуарі, Сьєрра-Леоне, Ефіопії та Еритреї, Грузії;

– в операціях НАТО у Боснії та Герцеговині, Косові, Іраку, операціях “Океанський щит” та “Активні зусилля”;

– у місіях ОБСЄ у Косові та Грузії;

– в операції ЄС “АТАЛАНТА”;

– у багатонаціональних силах в Іраку, гуманітарній місії в Кувейті, Міжнародних силах сприяння безпеці в Ісламській Республіці Афганістан.

Першим комплексним документом, який окреслив політику України стосовно участі у

миротворчих операціях, став Закон України “Про участь України в міжнародних миротворчих операціях” від 23 квітня 1999 р. [4]. У ньому, зокрема, зазначалося: “Усвідомлюючи свою відповідальність у справі підтримання міжнародного миру і безпеки, враховуючи зобов’язання України як держави-члена ООН подавати допомогу ООН в діях, що проводяться відповідно до Статуту ООН, а також зобов’язання як держави-члена ОБСЄ конструктивно співробітничати у використанні всього діапазону можливостей ОБСЄ для запобігання конфліктам та для їх розв’язання, Україна розглядає участь у міжнародних миротворчих операціях як важливу складову своєї зовнішньої політики”.

На сьогодні угруповання українських миротворців представлені у 10 міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки (загалом 448 військовослужбовців Збройних Сил України) – у Місії ООН зі стабілізації у Демократичній Республіці Конго, у Місії ООН у Лібєрії, Місії ООН у Косові, у Місії ООН у Південному Судані [UNMIS (МООНПС)], у складі Тимчасових сил ООН із забезпечення безпеки в Аб’ейі та Сил ООН з підтримання миру на Кіпрі, у складі Багатонаціональних сил КФОР у Косові та Тренувально-дорадчої місії НАТО “Рішуча підтримка” в Ісламській Республіці Афганістан, а також Спільних миротворчих сил у зоні безпеки Придністровського регіону Республіки Молдова.

Найчастіше українські військові у складі миротворчих операцій виконують такі завдання:

- 1) гелікоптерне забезпечення;
- 2) патрулювання зони відповідальності, збирання й аналіз інформації;
- 3) моніторинг процесу роззброєння, демобілізації та реінтеграції всіх озброєних угруповань;
- 4) розвідка, розмінування та знешкодження вибухонебезпечних предметів;
- 5) сприяння у наданні гуманітарної допомоги;
- 6) супроводження гуманітарних вантажів;

7) ведення інженерної розвідки шляхів руху, об'єктів та місцевості;

8) моніторинг процесу роззброєння, демобілізації, реінтеграції;

9) морське патрулювання.

У 2006 р. Кабінет Міністрів України прийняв Розпорядження “Про заходи щодо забезпечення підготовки миротворчих контингентів і миротворчого персоналу”, відповідно до якого була підтримана пропозиція Міноборони щодо утворення Міжнародного центру миротворчості та безпеки на базі 232 загальновійськового полігону Західного оперативного командування за участю і за сприяння міжнародних, у тому числі неурядових, установ та організацій, вітчизняних та іноземних підприємств, зокрема Державної компанії “Укрспецекспорт” та дочірнього підприємства “Катредез Україна” [5].

На сьогодні в Україні діють Спеціальний миротворчий центр Національної академії внутрішніх справ України та Навчально-науковий центр міжнародної миротворчої діяльності Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, які займаються спеціалізованою підготовкою фахівців за вузькими напрямками перед відправленням до складу миротворчих місій. Проведення навчань, наприклад, для співробітників ООН на базі цих центрів, є підтвердженням можливостей розвитку подібної діяльності на території України з використанням наявного досвіду і практик миротворчої діяльності та польового досвіду.

15 червня 2009 р. Указом Президента України була затверджена Стратегія міжнародної миротворчої діяльності України – документ, який повинен передбачати перспективне, стратегічне бачення подальшої миротворчої діяльності держави, визначити “пріоритетні цілі участі держави у міжнародній миротворчій діяльності, завдання та механізми реалізації національних інтересів у цьому процесі” [6]. При цьому до 2014 р. участь України у міжнародних миротворчих операціях здебільшого розглядалася в контексті поліпшення боєздатності військ та налагодження співробітництва з партнерами з інших країн.

Серед позитивних положень цього документа варто відзначити розширення кола міжнародних організацій, з якими Україна готова спільно працювати для забезпечення миру та стабільності. У Стратегії, зокрема,

зазначено, що “ураховуючи значимість миротворчої діяльності у забезпеченні міжнародного миру та створенні сприятливих зовнішніх умов для розвитку і безпеки нашої держави, Україна має й надалі залишатися активним її учасником. При цьому основну увагу слід приділити розширенню участі України у міжнародних миротворчих операціях як одній із найбільш результативних форм міжнародної миротворчої діяльності”.

У документі визначаються пріоритетні цілі участі України у міжнародній миротворчій діяльності, а саме:

– збереження і розширення активної присутності України у міжнародній діяльності, спрямованій на підтримання миру і безпеки;

– підвищення міжнародного авторитету України і підтвердження її прагнень до інтеграції в європейський та євроатлантичний безпековий простір;

– забезпечення реалізації національних інтересів.

Останній пункт викликає питання, оскільки визначення національних інтересів держави немає ані в цьому документі, ані в Стратегії національної безпеки України або ж у Законі України “Про засади внутрішньої та зовнішньої політики” [7].

Крім того, Стратегія міжнародної миротворчої діяльності України дуже поверхово визначає пріоритети нашої миротворчої діяльності. Так, зокрема, пропонуються три рівні пріоритетності міжнародних миротворчих операцій, які повинні бути враховані під час підготовки пропозицій щодо участі України у таких операціях:

– перший – операції, які проводяться в регіонах, що є ключовими для національних інтересів України;

– другий – операції, які проводяться спільно з міжнародними партнерами України, співпраця з якими сприяє європейській та євроатлантичній інтеграції нашої держави;

– третій – інші операції, у межах яких українські миротворці роблять внесок у зусилля міжнародної спільноти з підтримання миру і стабільності.

При цьому не визначено рівні пріоритетності регіонів світу для національних інтересів України, чого бракує і в інших нормативно-правових документах, які могли б з'ясувати це питання. Викликає запитання і другий рівень пріоритетності, адже, виходячи з

нього Україна вже повинна була мати великий контингент в Афганістані, однак там досі знаходиться лише 10 громадян України, що було обумовлено складним сприйняттям цієї місії всередині українського суспільства як через попередню історію залучення в Афганістані, так і через підпорядкованість цієї місії НАТО.

Водночас одним із основних регіонів миротворчої активності України є африканський континент, де українські військовослужбовці присутні в складі місій ООН у Ліберії, Судані, Демократичній Республіці Конго та Кот-д'Івуарі. Однак африканські держави ніколи не були серед пріоритетів української зовнішньої політики і зазвичай мають дуже низький рівень уваги державних органів та підприємств. Відтак, висока представленість у цьому регіоні не пояснюється ані нормою про національні інтереси, ані контекстом поглиблення євроатлантичного співробітництва.

Вартим уваги є і той факт, що порівняно із Законом “Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки” [8] у Стратегії 2009 р. не згадуються чотири мети миротворчої діяльності держав, а саме: боротьба з міжнародним тероризмом і піратством; ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру; евакуація населення із зони конфлікту; виконання поліцейських функцій із забезпечення безпеки і додержання прав людини. Причому частково ці положення були доповнені в Законі поправками 2012 р., але не відображені в Стратегії.

Показовим є той факт, що більшість підзаконних актів України посилається саме на Закон “Про участь України в міжнародних миротворчих операціях” [4], а не на Стратегію міжнародної миротворчої діяльності України [6]. Більше того, саме цей Закон в останні роки отримувал належні оновлення, які краще відповідають реаліям розгортання миротворчих операцій, у той час як Стратегія фактично залишається ситуативним документом, про який мало хто згадує.

Висновки

Отже, проаналізувавши міжнародно-правову практику участі України у миротворчих

операціях ООН й урахувавши правові традиції, можна зробити такі висновки.

Для України її миротворча діяльність має особливе значення, оскільки вона розглядається, з одного боку, як засіб зміцнення її національної безпеки шляхом створення стабільного зовнішньополітичного середовища, а з іншого, – як її внесок у зміцнення міжнародної безпеки. Завдяки участі підрозділів Збройних Сил України у миротворчих операціях під егідою ООН Україна стверджує себе як повноправний суб'єкт міжнародних відносин, підвищує свій міжнародний авторитет, має змогу ознайомитися з досвідом інших держав у галузі оборонного планування та реформування Збройних Сил, демонструє миролюбну політику.

На сьогодні необхідно переглянути Стратегію миротворчої діяльності України, де, зокрема, звернути увагу на такі питання:

- підвищення рівня залученості до Системи зі створення та визначення готовності сил до застосування в операціях ООН з підтримання миру і безпеки;

- розширення можливостей використання і створення багатонаціональних миротворчих контингентів;

- участь України у миротворчих операціях ЄС;
- миротворча підготовка міжнародних контингентів на території України.

Із цією метою для вдосконалення механізму правового регулювання участі Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки розроблено такі рекомендації:

- 1) внести зміни у статті 3, 4 Закону України “Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки”, якими визначити граничні строки внесення пропозицій щодо направлення національного контингенту чи національного персоналу Радою національної безпеки і оборони України на розгляд Президента України, а також граничні строки прийняття такого рішення Президентом України та його схвалення Верховною Радою України;

- 2) внести зміни до пункту 6 Порядку використання коштів резервного фонду бюджету, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 29 березня 2002 р. № 415, якими передбачити виділення коштів з резервного фонду бюджету для підготовки

національного контингенту та національного персоналу України, які направляються для участі у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки;

3) розробити і затвердити постановою Кабінету Міністрів України Порядок застосування зброї і бойової техніки підрозділами Збройних Сил України під час виконання ними завдань у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, передбачений статтями 1, 9 Закону України “Про Збройні Сили України”;

4) внести зміни до пункту 4.4 Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженої Указом Президента України від 14 березня 2016 р. № 92/2016, щодо визначення серед питань правового забезпечення розвитку сектору безпеки і оборони завдання з розроблення Стратегії міжнародної миротворчої діяльності України та вдосконалення нормативно-правових актів стосовно участі сектору безпеки і оборони у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки;

5) розробити і видати у новій редакції Стратегію міжнародної миротворчої діяльності України, яка затверджена Указом Президента України від 15 червня 2009 р. № 435/2009.

Перелік джерел посилання

1. Статут Організації Об’єднаних Націй / департамент громадської інформації ООН. Київ, 2008. 69 с.

2. Thakur R. The United Nations, Peace and Security. From Collective Security to the Responsibility to Protect/ Ramesh Thakur. Cambridge University Press, New York, 2006. 402 p.

3. Про участь батальйонів Збройних сил України в Миротворчих Силах Організації

Об’єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії : Закон України від 03.07.1992 р. № 2538-XII. URL: [//https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2538-12](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2538-12) (дата звернення: 12.12.2019).

4. Про участь України в міжнародних миротворчих операціях : Закон України від 23.04.1999 р. № 613-XIV. URL: [//https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/613-14](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/613-14) (дата звернення: 12.12.2019).

5. Про заходи щодо забезпечення підготовки миротворчих контингентів і миротворчого персоналу: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.2006 р. № 398-р. URL: [//https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398-2006-p](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398-2006-p) (дата звернення: 12.12.2019).

6. Про Стратегію міжнародної миротворчої діяльності України : Указ Президента України від 15.06.2009 р. № 435-2009. URL: [//https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0007525-09](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0007525-09) (дата звернення: 12.12.2019).

7. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики : Закон України від 01.06.2010 р. № 2411-VI. URL: [//https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17) (дата звернення: 12.12.2019).

8. Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки : Закон України від 23.04.1999 р. № 613-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/613-14> (дата звернення: 12.12.2019).

9. Ковтун О. Ю. Миротворча діяльність ООН у ХХІ столітті. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 96. С. 118–122.

10. Бані-Насер Фаді, Грінченко О. О. Миротворчі операції ООН: теорія і практика. *Проблеми міжнародних відносин*. 2015. Вип. 4. С. 24–36.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2020 р.

УДК 341.3

В. Г. Згуровец, Л. В. Сафюшкіна, В. В. Калачова

ПЕРСПЕКТИВЫ МИРОТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УКРАИНЫ И ПУТИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕХАНИЗМА ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ УЧАСТИЯ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ В МИРОТВОРЧЕСКИХ ОПЕРАЦИЯХ

Рассмотрены особенности миротворческой деятельности Украины в соответствии с Указом Президента Украины от 15.06.2009 г. № 435/2009 “О Стратегии международной миротворческой деятельности Украины” и проанализирована международно-правовая практика участия Украины в миротворческих операциях ООН. С учетом правовых традиций проведена оценка значения для Украины участия ее Вооруженных Сил в миротворческих операциях под эгидой ООН и разработаны

рекомендації по совершенствованию механизма правового регулирования участия Вооруженных Сил Украины в миротворческих операциях.

Ключевые слова: миротворческая деятельность, мир и безопасность, операции по поддержанию мира и безопасности, многонациональные силы.

UDC 341.3

V. Zgurovets, L. Safoshkina, V. Kalachova

**PEACEKEEPING PROSPECTS OF UKRAINE AND WAYS OF LEGAL REGULATION
MECHANISM IMPROVEMENT OF PARTICIPATION OF ARMED FORCES OF UKRAINE
IN PEACEKEEPING OPERATIONS**

The features of the implementation of peacekeeping activities of Ukraine in the framework of the Strategy for International Peacekeeping Activities of Ukraine, approved in 15.06.2009 by № 435/2009 by the President of Ukraine, are examined and the international legal practice of participation of Ukraine in UN peacekeeping operations is analyzed. Taking into account the legal traditions, an assessment of the importance of the participation of Ukrainian Armed forces in peacekeeping operations under the auspices of the UN for Ukraine was made and recommendations were developed to improve the mechanism for legal regulation of the participation of the Armed Forces of Ukraine in peacekeeping operations. In 2009, the Decree of the President of Ukraine approved the Strategy of International Peacekeeping Activity of Ukraine, a document that outlines a prospective, strategic vision of further peacekeeping activities of the state and defines “priority goals of state participation in international peacekeeping activities, tasks and mechanisms of realization of national interests in this process”. The experience gained in peacekeeping operations abroad over the years has contributed to maintaining the combat capability of the Ukrainian military to gain experience. Ukraine earns political and image dividends by participating in peacekeeping operations, which include support for bilateral relations with coalition members and countries in the region; the opportunity to promote their military equipment and equipment in international markets and more. Today it is necessary to review the Strategy for Peacekeeping Activities of Ukraine and pay attention to the following issues: increasing the level of involvement in the System for creation and determination of the readiness of forces for participation in the UN peacekeeping and security operations; expanding the use and creation of multinational peacekeeping contingents; participation of Ukraine in EU peacekeeping operations; issues of peacekeeping training of international contingents on the territory of Ukraine. The research in the article is devoted to the issue of prospects of Ukrainian peacekeeping activities and ways of improving the mechanism of legal regulation of the participation of the Armed Forces of Ukraine in peacekeeping operations.

Keywords: peacekeeping, peace and security, peacekeeping and security operations, multinational forces.

Згуровець Василь Григорович – начальник відділу запобігання, виявлення злочинів та інших правопорушень – заступник начальника Східного територіального управління Військової служби правопорядку, в/ч А2256

<https://orcid.org/0000-0002-2137-5712>

Сафошкіна Людмила Володимирівна – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник науково-дослідного центру службово-бойового застосування НГУ Національної академії Національної гвардії України

<https://orcid.org/0000-0001-6336-8919>

Калачова Вероніка Валеріївна – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, доцент, старший науковий співробітник Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

<https://orcid.org/0000-0003-3477-0858>